

Artikel

Scene og sal som en stor drømmende
fællesorganisme

Foto: Benjamin Pomerleau

Scene og sal som en stor drømmende fællesorganisme

Af Amalie Olesen

Hvert teater og hver teaterskaber, som ikke vil se sin kunstart dø ud, må spørge sig selv: Hvad er det for et teater, som jeg synes skal overleve?

Efter tre år på Dramatikeruddannelsen og fire måneder i ”den virkelige verden”, har jeg brug for at stille mig selv det spørgsmål. Da jeg begyndte at svare, udviklede svaret sig til et manifest miniature. Det kommer her.

*Jeg tror på et teater, der
tror på den store fortælling.
ikke prøver at efterligne virkeligheden.
tager tilskuerens og scenerummets underbevidsthed seriøst.*

Et teater der tror på den store fortælling

Alt, der stilles til skue på en teaterscene, vil blive en fortælling i mødet med publikum. Uanset hvor abstrakte signalerne måtte være, vil tilskueren automatisk skabe en orden. Men denne menneskets forunderlige evne til at skabe et narrativ, må ikke misbruges. Vi har som teaterskabere hovedansvaret for den fortælling, vi giver videre. Dette ansvar skal tages seriøst.

Hvis ansvaret for stykkets narrativ ligger hos publikum, risikerer vi, at tilskueren fanges i sit eget hoved i et forsøg på at skabe orden i scenens kaos. Det bliver sværere for tilskueren at undslippe sit intellekt og opnå den fysiske forbindelse med scenens hændelser, som giver adgang til følelseslivet og underbevidstheden.

Jeg tror på, at hver eneste historie i sig selv bærer kimen til sin egen måde at ville fortælles på. Hvis man lytter efter, fødes formen automatisk af det, historien indeholder. Dog tror jeg, det kan være en fordel at lade formen være nogenlunde genkendelig, når vi som teaterskabere kræver, at tilskueren skal modtage et komplekst indhold.

Genkendelige elementer i fortællingen inviterer tilskueren til at fortælle med, men uden, at hun har hovedansvaret for scenens narrativ. Det bliver en mere ligeværdig leg, hvor aktørerne fører og forfører tilskueren ind i et andet univers. Tilskueren bliver til dels stykkets medskaber og kan føle sig forholdsvis tryk, fordi mange af fortællingens greb er genkendelige. Det vil vække lige dele tilfredshed og nysgerrighed og gøre tilskueren modtagelig for et ukendt univers, en kompleks tematik, et flertydigt budskab og pludselige sceniske skred, hvor noget meget uventet sker.

Jeg oplever en tendens til at kunst, hvor både form og indhold er komplekst, og som primært taler til betragterens intellekt, bliver opfattet som overlegent. Jeg tror på, at teatret skal være en overlegen oplevelse, når det gælder åndelighed. Jeg tror på, at hvert menneskes åndelighed langt overstiger vores intellekt i kraftfuldhed, når først den bliver vækket. Det er den åndelighed, som jeg mener, det er teatrets primære opgave at vække. Jeg tror på, at denne åndelighed kan vækkes gennem genkendelsen af vores underbevidstheds naturlige tilhørsforhold til drømmelogik og mytiske fortællinger.

Når teatrene bliver ved med at opsætte gamle stykker, oplever jeg det blandt andet som et tegn på,

Scene og sal som en stor drømmende fællesorganisme

at der er brug for episke fortællinger. Få nyskrevne stykker fortæller de store historier, så teatrene må ty til klassikerne for at nære tilskuerens behov for disse. Men nyfortolkningerne af de gamle stykker ender ofte med at tale primært til intellektet, fordi der er en historisk distance til stoffet. Mange af klassikerne er geniale, men forældede. Jeg kan for eksempel mærke mig selv i Frk. Julie, men jeg kan ikke forstå, hvorfor hun skærer halsen over på sig selv til sidst. Selvfølgelig forstår jeg det ud fra et historisk perspektiv, men ikke et personligt. Jeg genkender mig selv i hendes smerte, men forstår ikke de præmisser, hun er tvunget til at handle ud fra. Opsætningerne af de gamle klassikere ender ofte som museumsteater. Jeg elsker at gå på museer og lære om fortiden, men ikke hver gang jeg går i teatret. Når jeg går i teatret, vil jeg gribes i hjertet, og ikke kun ind i mit eget, men ind i hele min tids og min generations hjerte. Og jo, de bedste af de gamle stykker berører tidløse emner, men hvis klassikernes eviggyldighed er ensbetydende med, at de skal opsættes i al evighed, så er teatret hverken himlen eller helvedet, men skærsilden.

De danske instruktører er blevet utroligt ferme til at iscenesætte klassikere, finde de gamle tematikkers lighed med de nutidige og nærmest slette fortidens spor. Spørgsmålet er, om det er nok. Er det nok for tilskueren at sidde i mørket og lede efter ligheder mellem fortid og nutid og beundre instruktørens evne til at gøre Holberg up-to-date? Nej, det er ikke nok. Tilskueren skal kræve mere af sit teater. Tilskueren skal kræve et teater, der taler direkte ind i hendes tid.

Mange af klassikerne bygger på en bevidsthed om teatret som et mytisk sted, og for mig at se er det dét, som gør mange af de stykker fantastiske og tidløse. Men hvis vi elsker de gamle klassikere, viser vi det ikke kun ved at genopsætte og dekonstruere dem i al evighed, men ved at undersøge det, som gør dem udødelige og så gøre det selv.

Når jeg taler om store fortællinger tænker jeg på historier, hvor både tematik og narrativ har en vis episk intensitet over sig. Overensstemmelsen mellem form og indhold opstår ofte af sig selv. Hvis vi arbejder med de store tematikker, de afsindige følelser og de berømte tabuer vil den store fortælling opstå deraf, eller rettere, blot finde en ny form at fortsættes i. Jeg synes, det er en befrielse at tænke alt det skabte som en fortsættelse af det forrige. Vi begynder aldrig forfra, vi fortsætter den samme fortælling, den evige historie. Dét er den store fortælling. Den store fortælling indeholder de mest intense tilstande af den menneskelige eksistens. De græske tragedier fortalte den, Brecht fortsatte den i sit episke teater. Det sceniske udtryk og den politiske agenda omkring fortællingen er konstant i forandring, men den store historie med de eviggyldige tematikker fortælles igen og igen, eller det bør den i hvert fald. Det er vores pligt at blive ved med at fortælle den. Vi skal ikke bekymre os om aktualitet og modernitet – det er nok at levende teaterskabere behandler den store fortælling netop nu, at vi skriver videre på den, mens vi lever i denne tid. Tidens ånd skal nok smitte af, om vi vil det eller ej. Den store fortælling kræver at blive fortalt igen og igen. Den bør gentages som en form for ritual, hvori vi spejler vores moderne jeg.

Jeg hungrer efter de store fortællinger. Det er nærmest et fysisk behov. Jeg tror det handler om ønsket om at forsvinde ind i en anden verden. Jeg kan ikke rumme flere informationer om verdens tilstand, jeg vil ikke se de ”aktuelle tematikker” iscenesat på en ny måde. Jeg vil opleve de evigt aktuelle tematikker, løsrevet fra min hverdags virkelighed. Jeg vil forsvinde ind i en anden verden, hvor jeg glemmer verden udenfor. Jeg lover at komme tilbage og sætte det oplevede i perspektiv til virkeligheden, men lad mig dog forsvinde bare den tid, hvor jeg sidder i salens mørke og forestillingen finder sted.

Scene fra *De Rene Rum* (2016). På billedet Alvin Olid Bursøe og Asta Kamma.
Foto: Emilia Therese, Aarhus Teater.

Tv-serien *Game of Thrones*' popularitet er for mig endnu et tegn på, at jeg ikke er den eneste, der hungrer efter store fortællinger. Der skal selvfølgelig være en grund til, at man går i teatret i stedet for at blive hjemme og se *Game of Thrones*. Teatret og den populære Tv-serie skal ikke fodre det samme i os, og dog tror jeg netop, at det er vores underbevidstheds behov for mytisk stof og store fortællinger, der gør serien så populær. Teatret skal ikke være bange for at blive betragtet som lavkultur, fordi det tør fortælle storslåede historier. Jeg beundrer *Game of Thrones*' måde at gøre mytisk stof til popkultur og har som dramatiker ladet mig inspirere af serien til at bruge myterne, skrive ekstreme karakterer og dramatiske plot.

Når jeg påpeger, at teater og *Game of Thrones* ikke skal fodre det samme i os, er det fordi teatret, trods alt, må præsentere en dybere form for underholdning, hvor der i mødet med tilskueren opstår en konfrontation. Publikum skal forføres, men ikke uden grund. Den forførende fiktion er lokkemaden, der skal gøre et måske giftigt budskab fordøjeligt. Med giftigt mener jeg et budskab der tør brede sig ud over dualismens rammer. *Game of Thrones* fremstiller sammensatte karakterer og gør det fremragende, og alligevel undslipper serien ikke helt den typiske heltefortælling. Mange af heltene går til grænsen af ondskab og vanvid, men stopper op lige før det gør for ondt på seertallene. Teatret skal turde vise de seriøst sammensatte karakterer, de farligt forvirrende helte, som tør brede sig langt ud over grænserne for vores idé om det gode og det onde.

Jeg tror på, at en forestilling skal være en rejse, hvor man ikke skal kunne skue næste statement eller punchline i horisonten. Vigtigheden af et forløb går tabt, når vi ofte skal nå så hurtigt hen til et tema og en aktualitet. Teatret har fået tendens til for tidlig sædafgang. Vi skal for hurtigt hen til et resultat. Det ligner til forveksling alt andet i vores management-samfund, hvor man

Scene og sal som en stor drømmende fællesorganisme

må ikke vente for længe i det uvisse uden at vide, hvor man skal hen, og hvad man skal have ud af det. Vi er så inficerede af den kapitalistiske tankegang, at den forfølger os selv i teatret - også i forestillinger, der skulle forestille at være en kritik af systemet.

Jeg tror på rum til fordybelse og forførelse. Jeg savner, at man godt må spille tiden. Jeg savner nye opfattelser af tid. Jeg tror på storslåede fortællinger, som man suges ind i, så man glemmer tid og sted. Jeg tror på selve rejsen i forestillingen, det rituelle forløb, som man gennemgår. Ankomsten er ikke vigtig.

Teatret skal være en drøm, som tilskueren drømmer. Måske finder drømmen plads i bevidstheden og giver mening, når man vågner fra den, måske forbliver den i underbevidstheden, hvor den kan rejse videre.

Et teater der ikke prøver at efterligne virkeligheden

Når verden brænder i den grad, som den gør netop nu, forstår jeg godt behovet for at inddrage teatret i noget, der føles mere meningsfuldt end "blot at lave teater". Følelsen af magtesløshed overfor den brændende verden får teater til at virke meningsløst. Men jeg tror ikke, at meningen skal findes ved også at lade teatret indgå i den konstante strøm af information og skrækscenarier, som alle medier efterhånden synes at være indforskrevet til at formidle. Vi ændrer ikke mening, og vi ændrer os ikke, bare fordi vi får information om verdens tilstand leveret på en ny måde. Vi føler os kun mere magtesløse overfor den verden, der står i flammer for vores blik.

Dette betyder imidlertid ikke, at der ikke er brug for teatret i krisetider, tværtimod. Et sted i samfundet, hvor åndfuldhed hersker (eller bør herske), er mere tiltrængt, end nogensinde før.

Med åndfuldhed mener jeg det usynlige lag af virkelighed, som vi konstant konfronteres med, men sjældent er bevidste om. Vi møder det blandt andet i form af "usandsynlige sammentræf". Jo mere vi tager os tid, helt konkret "tager tid" fra andre ting, arbejde og daglige gøremål, til at sidde stille og lytte, jo mere træder den anden virkelighed frem for vores fornemmelse. Et godt trick er at finde en snegl i skoven og sætte sig og kigge på, hvor langsomt den snegler sig frem. Når man efter nogle minutter ser på, hvor langt et stykke sneglen egentligt har tilbagelagt og man pludselig synes sneglen er hurtig, så er man selv blevet en del af en anden tid. Når tiden, som vi kender den, opløses, bliver vi mere modtagelige overfor den strøm af signaler fra det usynlige lag af ånd, der altid omgiver os. Så forstår vi at sammentræffene ikke bare er besynderlige tilfældigheder, men et sprog der taler til os fra en anden sfære af virkeligheden. Det er det sprog, som teatret kan tale, hvis vi giver det lov, og vi skal som teaterskabere og tilskuere klædes på til at svare teatret tilbage i samme sprog.

Jeg længes efter andre virkeligheder og, som tilskuer at se, mine drømme smelte ind i teatret. Jeg tror på fortællinger, der følger drømmenes logik, og ikke den vågne verdens forudsigelighed. Mit liv leves i hverdagens virkelighed. Når jeg hengiver mig til teatret, vil jeg suges ind i den anden verden; åndernes verden, drømmenes sprog, dødsriget.

Man skal som teaterskaber imidlertid ikke være bange for, at tilskueren ikke "får noget ud af det" i forhold til den virkelige verden. For hvis tilskueren forsvandt ind i fiktionen og aldrig kom tilbage efter forestillingen var slut, ville det være fordi, at tilskueren var blevet sindssyg. De fleste tilskuere vil, når de vågner fra den drøm, som forestillingen bør være, automatisk sætte scenens hændelser i relation til deres egen virkelighed. Sådan fungerer den menneskelige hjerne. Den behøver ikke

hjælpes på vej af 1:1 symbolik og direkte referencer til aktuelle tematikker. Menneskets evne til at forstå en fiktion og sætte den i relation til sit eget liv, er en enestående gave til teatret. Den gave skal vi værne om.

Jeg kan således ikke tilslutte mig det moderne teaters fascination af virkelighed. Virkeligheden findes allerede, hvorfor skal den reproducere på teatret? Forestillingen vil aldrig blive andet end netop det, en reproduktion. Den vil aldrig kunne blive til virkeligheden, men altid forblive en illusion. Så hvorfor ikke dyrke illusionen? Dyrke den frisatte fantasi, det drømmende teater. Den levende forestilling, der ikke er en efterligning af livet, men et liv i sig selv.

Et teater der tager tilskuerens og scenerummets underbevidsthed seriøst

Mit ønske er at teatret tør tage sig selv seriøst som et åndeligt sted. De myter, som vi engang helt reelt brugte til at forstå verden med, er det teatrets opgave at blive ved med at omskrive og dekonstruere. Her tænker jeg ikke på kun at tage de kendte myter og iscenesætte dem på samme facon som klassikerne bliver det. Myterne skal bruges, *virkelig bruges!* For mig er myterne en usynlig sky af arketyperiske fortællinger, der hænger som en sagte summen over vores virkelige verden og venter på, at nogen lytter til dem. Hvis man lytter efter vibrerer luften omkring os med fortællinger, der søger en form, de kan blive til i. Det er vores opgave som teaterskabere at give myterne krop.

Myterne er de historier, der er blevet fortalt igen og igen, på tværs af religioner og kontinenter, men det sted hvor vi kender myterne bedst fra, er fra vores drømme.

Vi må ikke glemme, at vi hver eneste nat lever vores liv i underbevidsthedens regime, om vi husker drømmene eller ej. Teatret skal ikke være bange for at være mærkeligt, for det vil alligevel aldrig blive ligeså mærkeligt som vores drømme. Vi glemmer vores indbyggede evne til at begribe ”det mærkelige”, når vi glemmer, at vi drømmer hver eneste nat. Hvis teatret taler drømmenes sprog til os, engageres vores underbevidsthed. Hvis forbindelsen til vores underbevidsthed engageres fra scenens, opstår der en krydsbestøvning mellem vores natlige drømme og de vågne timers oplevelser i teatret. Teatret skal fungere som et underbevidsthedens helle i den vågne verden, et helle fra vores overjegyrede samfund.

Myterne er historier. Vi forstår verden gennem historier. Vi har ikke brug for mere information, men for mytologiske fortællinger, der kan hjælpe os med at processere al den information, som vi konstant konfronteres med.

Joseph Campbell kalder drømmen for den private myte. Jeg mener, at teatret skal fungere som en offentlig myte, som scene, sal og aktører drømmer i fællesskab. Det lyder religiøst, og det er det på sin vis også. Jeg mener, at det er oplagt at lade teatret stjæle fra religionerne. Dog er det ikke de religiøse sandheder, jeg mener bør opelskes. Sandheder har en afsluttende effekt på den rejse, som stykket bør være. Hvis forestillingen skal leve videre i tilskueren, skal der være plads til tilskuerens egen sandhed, eller muligheden for, at der ingen sandhed er overhovedet. Teatret skal turde, ikke at give svar.

Når jeg siger, at teatret skal stjæle fra religion, tænker jeg på ritualerne. Teatret bør, på samme måde som religion, skabe sakrale rum. Men det skal være rum befriet for forudbestemte sandheder og endegyldige svar. Ritualernes skal give form til tilskuerens åndelige rejse.

For mig er myterne selve teatrets ånd. Scenen er et levende væsen, som er skabt af den energi, der er lagt i hver enkel forestilling, og som gennem årene har udspillet sig i scenens krop. Den energi

Scene og sal som en stor drømmende fællesorganisme

må vi ikke glemme. Forestil dig, at man kunne se alle de forestillinger, der havde spillet på Gamle Scene på samme tid, flette sig ind og ud af hinanden som en tåge. Nu er scenografierne kørt væk, mange af skuespillerne er døde, men scenen har en hukommelse, en energi tilbage fra hver enkel forestilling, hver enkel aften. Det er denne energi, der udgør teatrets ånd og gør scenen til et mytisk sted. Vi kan få så meget forærende som teaterskabere, hvis vi lytter til teatrets historie og tager del i den mytiske proces, der er scenens liv. Dét er det teater, som jeg tror på.

Amalie Olesen

Uddannet fra Dramatikeruddannelsen 2016. Samme år var hun aktuel med monologen *Tidsalder II* under CPH Stage på HAUT og *De Rene Rum* på Aarhus Teater. I 2017 kan man blandt andet opleve hendes dramatik i Dramafrontens nordiske co-writing projekt *nordicDRAMA*, som bliver opført i Reykjavik og København juni.
